

"کورد" له کتیبی "زبده‌ النصره و نخبة‌ العصرة" تاریخ سلسله سلجوقی. "بنداری" (643/ك1245م)

د. موسی محمد خضر

به‌شی میژوو، کۆلیژی ئاداب، زانکۆی سه‌لاحه‌دین، هه‌ولێر، عیراق

Musa.khder@su.edu.krd

پوخته

زانباریه‌کانی توێژینه‌وه

نووسه‌رو کورنکه‌ره‌وه‌ی ئه‌و کتیبه‌: (زبده‌ النصره و نخبة‌ العصرة)، (الفتح بن علی بن محمد البنداری الاصفهانی 586-643ك/ 1190-1245ز) له زانایان و نووسه‌ران و فه‌قیهه‌ کانی سه‌ده‌ی چه‌ته‌می کۆچی/ سێزده‌می زایینی ئه‌ژمار ده‌کریت. بنداری بایه‌خیکی زۆری به‌ به‌رهممه‌کانی (عماد الدین کاتب الاصفهانی 519-597ك/ 1125-1200ز) داوه و کتیبی (نصره‌ الفتره و عصره‌ الفطره)، که له باره‌ی میژووی سه‌لجوقیه‌کان و وه‌زیرکانیادا یه‌ کورت کردۆته‌وه و پاشکۆ و بابه‌تی زیده‌کیشی بۆ کردوه. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی له‌و کتیبه‌ دا باس له سه‌مه‌تای سه‌ره‌له‌دانی سه‌لجوقیه‌کان له سه‌رده‌می (توغرل به‌گ) و (140) ساله‌ی فه‌رمانه‌ه‌واییان ده‌کات، به‌لام ئامانج له‌م توێژینه‌وه‌یه‌دا به‌دیاره‌خستی چه‌ندین لایه‌نی گرنگی میژووی کورده، به‌هۆی ئه‌وه‌ی که له‌م کتیبه‌دا چه‌ندین جار ناوی کورد و که‌سایه‌تی و سه‌رکرده‌ی کورد هاتوه، له‌گه‌ڵ باس کردنی چه‌ند رووداویکی میژوویی گرنگ، که رۆلی کوردی تێدا به‌رجه‌سته‌یه وه‌ک: پێشوازی کردنی میری کوردی (نصرین مروان) له (الب ارسلان) و رووداوه‌کانی قه‌لای نامه‌د و په‌یوه‌ندییه‌کانی میر هه‌زارئه‌سپ به‌ توغرل به‌گ و سه‌لجوقیه‌کان، هه‌روه‌ها چه‌ند رووداویکی ده‌گمهن سه‌یاره‌ت به‌ سه‌رکرده‌کانی ئه‌یووبی و میرنشینه کوردیه‌یه‌کان باسکردوه. له‌م توێژینه‌وه‌یه‌دا رێبازی میژوویی به‌کار هاتوه، به‌ پشت به‌ستن به‌ کتیبی به‌رده‌ست و به‌راوردکردنی له‌گه‌ڵ چه‌ندین سه‌رچاوه‌ی میژوویی هاوسه‌رده‌م و دواتر.

به‌رواری توێژینه‌وه:
وه‌رگرتن: ٢٠٢٠/٦/٢١
په‌سه‌ندکردن: ٢٠٢٠/٧/٢٨
پلاو کردنه‌وه: هاوینی ٢٠٢٠

ووشه سه‌ره‌کییه‌کان
Bindari,
Hazar Asp,
Ayuby,
Toghrl Bag, Seljuks.

Doi:

10.25212/lfu.qzj.5.3.07

پیشه کی:

له میژووی نیسلامدا کورده کان وهك گهل و كه سایه تی و زانو سیاسه تمه دار و كارگیری و زور لایه نی دیکه، له زۆریه ی رووداوه سیاسی و سه ربازی و كارگیرییه کان رۆل و به شداریه کی کارایان هه بووه ، به لام باسکردنیان له ناو زۆریه ی سه رچاوه نیسلامیه کاندایا به شیوه یه کی نادیار و پلاوه، بویه به دیارخستن و پیشاندانی کورد له میژووی نیسلامدا پیویستی به گه ران و ماندوبوونیک زوره له ریدبوونه وه و تیرامان له دیر به دیری نووسراوی لاپه ره ی سه رچاوه ره سه نه جۆراوجۆره کانه وه، له گه ل نه وه ی له م سالانه ی دواییدا زور تو یژینه وه و کتیب، سه به ره ت به رۆلی کورد و کوردستان له سه رچاوه نیسلامیه کاندایا نووسران، به لام هیشتا کۆمه لێك زانیاری ناوه زه له سه رچاوه نیسلامیه کاندایا سه به ره ت به میژووی کورد ماوه، که تو یژینه وه ی زانستی له سه ر بکریت، له م سۆنگه وه کتیبی (زیده النصره و نخبة العصره) ی بن داری به سه رچاوه یه کی گرنگ دادهنریت بۆ تو یژینه وه سه به ره ت به میژووی کورد.

چوارچینه ی تو یژینه وه، له گه ل نه وه ی کتیبی (زیده النصره و نخبة العصره) بابه تگهل و باسکی زۆری سه به ره ت به کوردستان و ناوچه کوردیه کانی له خۆ گرتووه، به تاییه تی نه و ناوچانه ی که له سه رده می نیسلامیدا سه لمین دراوه کوردستان و ناوچه ی کوردین، به لام نه م تو یژینه وه یه تیشک ناخاته سه ر میژووی کورد له م سۆنگه یه وه، به لکو ته نها گرنگی ده دات به وه ی که په یوه ندییه کی راسته وخۆی به کورد یان میژووی کورد و كه سایه تییه کورده کانه وه هه یه.

نامانجی نه م تو یژینه وه یه به دیارخستن کۆمه لێك زانیاری و رووداوی میژوویه که تییدا کورد کاره کتیری سه ره کییه، یان نه وه تا بابه ته که په یوه ندییه راسته وخۆی به میژووی کورده وه هه یه.

بۆ نه انجامدانی تو یژینه وه ی زانستی پیویسته پشت به ژماره یه ک نامازی کۆکردنه وه ی زانیاری و سه رچاوه ببه ستین، بنگومان کتیبه میژوویه کانی هاوچه رخی بابه ته که به باشترین پیداوایستی نه ژمار ده کری، که رووداوه کانی تو مار کردوه، به که مترین رازاندنه وه و مانا لیکدانه وه وشیکردنه وه.

بایه خی نه م تو یژینه وه یه له وه دایه که نه م کتیبه تاییه ته به میژووی سه له جوقیه کان، کۆمه لێك زانیاری گرنگی سه به ره ت به میژووی کورد له خۆگرتووه، ره نگه نه م بابه تانه له سه رچاوه ی دیکه دا ناماژهیان پینه کرابیت،

نه مه ش به هۆی به ره یه که وه ته ی راسته وخۆی کورد و ناوچه کوردیه کان به سه له جوقیه کان له لایه ک و که متر ناماژه پیکردنی تو یژه ران به م کتیبه بۆ بابه ته کانیان سه به ره ت به کورد له لایه کی دیکه وه، به هۆی

نه‌وه‌ی نه‌م کتێبه‌ ناچیته‌ بواری پیناسه‌و چینی که‌سایه‌تی و شاره‌کان و میژوه‌ه گشتیه‌کان، بۆیه‌ توێژینه‌وه‌ سه‌باره‌ت به‌ کورد له‌م کتێبه‌دا بایه‌خی تایبه‌تی خۆی هه‌یه‌.

ریبازی نه‌م توێژینه‌وه‌یه‌ ریبازیکی میژووبیه‌، به‌ پشتیه‌ستن به‌ سه‌رچاوه‌ی سه‌ره‌کی توێژینه‌وه‌که‌ (زبده‌ النصره‌ و نخبه‌ العصره‌) وچه‌ندین سه‌رچاوه‌ی هاوچه‌رخ و دواتری میژووبی بۆ زیاتر پیناشاندانی لایه‌نه‌ نامژه‌ پیکراوه‌کانی میژووی کورد.

نه‌م توێژینه‌وه‌یه‌ له‌ پیشه‌کی و دوو ته‌وه‌ره‌و نه‌نجام پیکدیت، له‌ ته‌وه‌ره‌ی یه‌که‌مه‌دا شیکردنه‌وی ناوی کتیب و دانه‌ری کتیبی (زبده‌ النصره‌ و نخبه‌ العصره‌) و گرنگیه‌که‌ی خراوته‌ روو.

ته‌وه‌ره‌ی دووه‌م تایبه‌ته‌ به‌ کورد له‌ کتیبی (زبده‌ النصره‌ و نخبه‌ العصره‌)، که‌ تیدا باس له‌ رووداوه‌کانی په‌یوه‌ست به‌ سه‌لجوقیه‌کان و میرو میرنشینه‌ کوردیه‌کان و رۆلی کورده‌کان له‌ ناوکۆی نیوان به‌مه‌اله‌ی سه‌لجوقیه‌کان و باسی سنیهم: تیشک ده‌خاته‌ سه‌ر به‌مه‌اله‌ی نه‌یوبیه‌کان له‌و کتیبه‌دا.

ته‌وه‌ره‌ی یه‌که‌م: شیکردنه‌وی ناوی کتیب و دانه‌ری کتیبی (زبده‌ النصره‌ و نخبه‌ العصره‌)

یه‌که‌م: شیکردنه‌وی ناوی کتیب و دانه‌ره‌که‌ی:

به‌ هۆی نه‌وه‌ی که‌ نه‌م توێژینه‌وه‌یه‌ باس له‌ کورد ده‌کات له‌ کتیبکی دیاریکراودا، بۆیه‌ پینوسته‌ شیکردنه‌وه‌یه‌کی زانستیه‌نه‌ بۆ نه‌و سه‌رچاوه‌یه‌ بکریت و نووسه‌ره‌که‌شی بناسیندریت، به‌تایبه‌تی نه‌و کتیبه‌ به‌سه‌ره‌اتیکۆی دووردریژوکه‌میک نالۆزی هه‌یه‌. له‌نه‌نجامی ورد بوونه‌وه‌ له‌ کتیبه‌دا بۆمان ده‌رده‌که‌ویت، که‌ له‌ بنچینه‌دا سێ دانه‌ری هه‌یه‌، یه‌که‌م جار به‌ پینووسی (شرف الدین انوشروان بن خالد بن محمد کاشی) (1) نووسراوه‌ (بیات، 1363 هـ.ش: 202-203)، به‌ وته‌ی (ابن طقطقی) نه‌و به‌رده‌وام ده‌ستی له‌ کاروباری وه‌زاره‌ت ده‌ کیشایه‌وه‌، دیسان داده‌ نرایه‌وه‌ ویه‌ که‌سیکی زۆریه‌خشه‌نده‌و خاکه‌را ناسرابوو، (ابن طقطقی، 1384: 313؛ بانداری، 2536 هـ.ش: 124، 176)، (قاسم کوری عه‌لی کوری محمه‌د حه‌ریری) له‌ (516ک/ 1122ز) مردوو، له‌ به‌ر خۆشه‌ه‌ویستی مقاماتی خۆی به‌ ناوی نه‌وه‌ وه‌ داناه‌، (ابن طقطقی، 1384: 401؛ ابن خلکان، 1381 هـ.ش: 503) ناوی کتیبه‌که‌شی به‌ پینی نووسینی هه‌ندیک له‌ سه‌رچاوه‌ ره‌سه‌نه‌کان به‌ ناوی ((نفثة‌ المصدور فی فتور زمان الصدور و صدور زمان الفتور)) هاتوو (نجوانی، 1344 هـ.ش: 301؛ منشی، 1364 هـ.ش: 78؛ ابن خلکان، 1381 هـ.ش: 505). هه‌رچه‌نده‌ نه‌و کتیبه‌ له‌ به‌رده‌ست نه‌ماوه‌، به‌لام وا پیده‌چیت (هندوشا نجوانی) کتیبه‌که‌ی بینیبیت و له‌ به‌رده‌ست بووبیت، له‌ به‌ر نه‌وه‌ی له‌ چه‌ندین شوین نامژه‌ی پینی کردوو. (نجوانی، 1344 هـ.ش: 301) هه‌روه‌ها ژماره‌یه‌ک سه‌رچاوه‌ی ره‌سه‌نی دیکه‌ش باسیان له‌ بوونی نه‌و کتیبه‌ کردوو (منشی 1364 هـ.ش، 78؛ واروینی، 1383 هـ.ش: 14-32؛ ابن خلکان، 1381: 503-505) به‌ پینی وته‌ی (العماد الکاتب)، نه‌و کتیبه‌ سه‌ره‌تا به‌زمانی فارسی نووسراوه‌،

بنداری، 2536 ش.ه: 62)، به‌لام نووسهری دووهمی نهو کتیبه که ناوی (ابو عبد الله محمد بن صفی الدین محمد بن حامد) ناسراو به (العماد الکاتب -یا عماد الاصفهانی) (2)، که بنداری له زور شوین به نیمام عماد ناوی هیناوه. (بنداری، 2536 ش.ه: 77) له نیوان سالانی (519-598ک/1125-1201ز) داژیاوه. کتیبه‌که‌ی (نه‌نوشیروان کوری خالید)، (نفثة المصدور...) که به زمانی فارسی نووسرا بوو، بۆ زمانی عهره‌بی وهرده‌گیریت، (بنداری، 2536 ش.ه: 62-120) و ناوی ناوه (نصرة الفترة و عصرة القطرة)، که له راستیدانه‌وه‌ی (العماد الکاتب) ته‌نیا وهرگیرانیک نییه، به لکو به پینشه‌کییه‌ک و خستنه سهرنووسینه‌کانی (نه‌نوشیروان کوری خالید) ده‌وله‌مه‌ندی کردووه وله کۆتاییشدا که موکورییه‌کانی بابه‌تی کتیبه‌که‌ی (نفثة المصدور...) ی راستکردووه‌ته‌وه. راستییکه‌ی کتیبه‌که‌ی نه‌وبه سهرچاوه‌یه‌کی گرنگی میژووی سهرلجوقییه‌کان هه‌روه‌ها وهرزیرکانیان له عیراق نه‌ژمار ده‌کریت ، (العماد الکاتب) له توژی نووسهران بووه‌ههر به‌راستی بۆ کاروباری کارگیری و ده‌وله‌تی په‌روه‌رده کرا بوو، (بنداری، 2536 ش.ه: 3؛ ابن خلکان، 1381 ه.ش: 300-503؛ کلوزنر، 1363 ه.ش: 82). نه‌نوشیروان بابه‌ته‌که‌ی میژووی سهرلجوقییه‌کانی له سهرده‌می ده‌سه‌لاتداری (مه‌لیک شا کوری نهرسه‌لان) له سالانی (465-485 ک / 1072-1092ز) ده‌ست پینده‌کات، به‌لام نهو بابه‌ته‌که‌ی هه‌رله سهره‌تای سهرلجوقییه‌کانه‌وه هیناوه ، نه‌لبه‌ته‌وه‌کو خوی ناماژهی پینداوه هه‌ندیک بابه‌تیشی بۆ زیاد کردووه وله‌کۆتاییشدا سهرده‌می رۆژگاری ههر سولتانیکی سهرلجوقی و هه‌روه‌ها رووداوه‌کانی دیکه یشی باسکردووه، (بنداری، 2536 ش.ه: 62)، که بۆ ده‌وله‌ مه‌ندکردنی کتیبه‌که‌ی وزانیاری گشتی سوودمه‌نده.

(العماد الکاتب)، جگه له‌وه، ژماره‌یه‌ک به‌ره‌می دیکه یشی هه‌یه، که به کورتی نه‌مانهن (البرق الشامی) که سهربرده‌ی خۆیه‌تی، (دیوان رسائل)، (الفتح القسی فی الفتح القدسی)، راپۆرت و هه‌وائی فه‌ت‌حی شامه، (خریده القصر و جریده اهل العصر) .

دانهری سنیهم و‌ه‌کو خوی نووسیویه‌تی، ناوی (فتح بن علی بن محمد بنداری اصفهانی)، (بنداری، 2536 ش.ه: هجده، 122، 334) و‌ه‌کو له ناوونیشانی کتیبه‌که‌ی شی دیاره، (زیده‌ النصره و نخبة العصره- تاریخ دولة ال سلجوق) پوخت کراوه‌ته‌وه، که پتر نهو که‌سه و کتیبه‌که‌ی مه‌به‌ستمانه و سه‌چاوه‌ی نیمه‌یه لهم توژی نه‌وه‌یه‌دا. دیاره له سه‌چاوه‌ کانداناوه‌که‌ی به شیوازی جۆراو جۆر هاتووه، هه‌روه‌کو (الزرکلی) به (الفتح بن علی بن محمد البنداری الاصفهانی ابو ابراهیم) نووسیویه‌تی (الزرکلی، 2002: 134/2)

له دانشنامه (جهان اسلام) دا به‌و شیویه نووسراوه (قوام الدین فتح بن علی بن محمد اصفهانی) (میرسلیم، 1377 ه.ش: 607) . له دایره‌ المعارف فارسیدا، له شیوازی بنداری (bondari) (قوام الدین فتح بن علی ابن محمد اصفهانی) (مصاحب، 1345 ه.ش: 449-450) به‌لام دانهرخۆشی له

کتیبه کهیدا بهوشیوه به (فتح بن علی بن محمد اصفهانی) نووسیویه تی (بنداری، 2536 ه.ش: 122-334) ههرچهند جیاوازییه کی نهوتو نییه، به لام تویره لهو باوهره دایه نهوهی دوایی راستره .

سهبارت به ورده کاری ژینای بنداری، زانیاریکی نهوتو له بهردهست دا نییه، تهنیا نهوه زانراوه که له شاری نهسفه هان دهوروبه ری (586ك/1190ز) له دایک بووه، (بنداری، 2536 ش.ه: هیجده) ههر لهو شارهدا گه شه ی کردووه وخوی باسی لهوه کردووه، که له گهل باوکی و نه بو به کری برای چوونه ته شاری کاشان، نهوانی جیهنشتووه و بو ماوهی یهک سال لهوی ماونه تهوه و به خویندنی، قورنن وکتیبه نهده بییه کان سهرقال بوونه و، دوایش گهراونه تهوه بوونه سفه هان. (بنداری، 2536 ه.ش: 216) له سالی (614ك/1217ز) دهچیته دیمه شق، لهویش دهکویته بهردلی (ملك عیسی ایوبی) که به ناوی شرف الدین عیسی بن العادل ایوبی ناسراو به (ملك معظم)، له نیوان سالانی (576-624ك/1180-1226ز) ژیاوه، (ابو الفتح کوری ابوبکر بن ایوب) (ملك عادل) سولتانی شام بووه، مروقیکی دووربین و هیمه تبه رز و مهلیکیکی زانا بووه، ناوچهکانی نیوان حص و دیمه شقی له دست دا بووه، لهو ناوچانه دا که له دست موسلمانه کان بوون تا دهگاته فهلهستین و چهند ناوچهی دیکه که سایه تیکی به توانا و نازا بووه، زورجار به تهنیا خوی بو هیرشی سهر فهره نجیه کان ناماده کردووه، دوایی خه لک به دوای کهوتوون، شاره زایی باشی له فیقهی حنه فی هه بووه، له نیو بنه ماله ی نهیوییه کان تهنیا نهو پهیرهوی مهزه بی حنه فی بووه (ابن خلکان، 1381 ه.ش: 456)، ههر که سینک کتیبی (المفصل زمخشری) مهحمود کوری عومهرز مهخشری (538ك/1143ز) مردووه، له بهر کردبا نهو (100) دیناری بهخشیش پیده دا. (بنداری، 2536 ه.ش: 122-334؛ ابن العبري، 1377 ه.ش: 338؛ ابن خلکان، 1381 ه.ش: 456؛ بشیر، 2006: 191-192) به فرماتی نهو له نیوان سالانی (620-621ك/1223-1224ز)، کتیبی شاهنامه ی (فیردوسی) (3) که به گهوره ترین نوینه ری هونه ری داستان نویسی و نهفسانه و هونه ری پیا هه لدان و ژینای پاشاکان و پالهوانانی نیرانییه کان له دیر زه مانه وه داده نری و (411ك/1020ز) مردووه. (بیات، 1383 ه.ش: 195)، له زمانی فارسییه وه بو زمانی عهره بی وهرده گیریت، (براون، 1335 ه.ش، 675) راستیه که ی وهرگیران له زمانی فارسی بو عهره بی و پیچه وانه شسی له نیوان زانایانی سهرده می سهلجوقی، به کاریکی ناوازه لهو سهرده م نه ژمار ده کرا. بنداری کتیبهکانی کورته یهک له شانامه بو عهره بی و نهوهی دی تاریخ ال سلجوق که Houtsma پروفیسور م.ث. هؤتسما (1886ز) رور هه لاتناسی هوله ندی، به شیوه یهگی زور زانایانه و وردیینه رانستکر دنه وهی بو کردووه و بلاوی کردوته وه. (براون، 1335 ه.ش، 675).

فتح بن علی بنداری که زیاتر به میژوونوسی عهره بی ناسراوه، نهو هاوچهرخ و هاوشاری (العماد الکاتب)، (مصاحب، 1345 ه.ش: 449-450)، وا پیده چیت ناموزای بیت، له راستیدا دیدو گو شه نیگایکی تاییه تی به کتیبهکانی ناوبراو هه بووه. کتیبهکانی (برق الشامی) که سه ربرده ی نووسه ره و (نصرة الفترة و عصره القطرة) له باره ی میژووی سهلجوقیهکانی عیراقه، وهکو سهرده می باوی

گوڤاری قه لای زانست

گوڤاریکی زانستی وه رزی باوه ریڤیکراوه له لایهن زانکوی لوبانی فه رهنسی دهرده چیت-هه ولیر-کورستان-عیراق
به رگی (۵) - ژماره (۳)، هاوینی ۲۰۲۰
ژماره ی تواماری نیوده له تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

سه دهی حهفته می کۆچی/سزیده می زاینی بووه، رستهکان به تهواوهتی ورازاندنه وهی وشهکانی ناسان و ساده کردۆتهوه، دواي نهمانی(مهلیک عیسای نهیویی)، بنداریش له کاروبارهکان دورده که ویتهوه، دهگه ریتهوه زیدی خوی شاری (نفسه هان) (سامی، 1356ه.ش: 120)، بنداری وهکو له کتیبه که یدا نووسیویه تی: دواي نهو روداوانه ی دهوروپه ری سالی(543ک/1148ز) گه پشوتته به خدا، باوکی بریاری گه رانه وهی بوشاره که ی داوه، نهویش هاوسه فهری باوکی ده بییت. (بنداری، 2536ه.ش: 263). لیره دا دهرده که ویت، که بنداریش وهکو (العماد الکاتب)، که دواي نهمانی سولتان سه لآحه ددین نهیویی له سالی (597ک/1200ز) گوشه ی ته نیایی هه لده بژیریت و سه رقالی دانان و پولین کردنی نووسینهکانی ده بییت

بنداری له کورت کردنه وهی کتیبه که یدا دووبابه تی زیاد کردوه، تارادهیه کی زوردورن له نووسینی (العماد الکاتب)، به هوی دۆخی تاییه تی و خوشویستی (ابو ظاهر خاتونی) که ناوی (موفق الدوله ابو ظاهر الخاتونی)، له نیوان سالانی (440-532ک/1048-1128ز) ژیاوه، شاعیری فارسی زمان و خاوه نی (مناقب الشعراء)، له ناو مزگهوتی شاری ساوه کتیبخانه ونوستورلاب -عاسمان پیوو دهست خه تی ناودارانی داناوه، که هه مووی خیرخوازی بووه، (قزویی، 1366: 157)، نووسه ری دیوانی سه لجو قبییهکان به تاییه تی له دیوانی سولتان (مهلیکشاه سه لجوی) بووه (498-511ک/1104-1117ز)، دواي ده بیته ژمیریاری هاوسه ری نهو گه وهه ر خاتون کچی نیسماعیل به غانی، هه ر له بهر نه وهش به خاتوونی ناویانگی دهر کردوه. (عوفی، ب.ت: 30-367؛ بنداری، 2536 ش.ه: 127-128؛ اقبال، 1364ه.ش: 10-11). چهنه شیعریکی به عه ره بی داناوه، که وه رگیرانی ههن دیک له بهیتهکانی بو (العماد الکاتب)، سه ره رای شاره زای باشی مهیسه ر نه بووه. (بنداری، 2536 ش.ه: 122-123). هه ره ها مسته وفی نامه زی به چهنه شیعی فارسی نهو کردوه (حمد الله مستوفی، 1336: 78)، له بهشی کۆتایی کتیبه که یدا روداوهکانی (قهره خه تاییهکان) (4) خه تاییهکان و تاتاره کان به کورتی هاتنیان خستۆته روو.

سه بهاره ت به مردنی زانیارییه کی نهو تو له بهردهست دا نییه، به لام ههن دیک سه رچاوه نامه زی بو نه وه ده که ن که له سالی(643ک/1245ز) له زیدی خوی کۆچی دواي کرد بییت(میرسلیم، 1377ه.ش: 607/4)

دووه م: بایه خ و گرنگی کتیبی (زیده النصره و نخبه العصره):

سه بهاره ت به ناوانی کتیبه که ی بنداری، به پیی سه رچاوهکان کتیبه که ی ناوانه (زیده النصره و نخبه العصره)، کتیبیکی میژوو ییه و کورتکراوه ی کتیبه که ی (نصره الفتره و عصره القطره) ی العماد الکاتب نسه فه هانییه (الدمشقی، د.ت: 954/2).

هه روه کو پیشتر ناماژمان پیدا له راستیه که می نهو کتیبه بهر له بنداری دوودانه ری دیکه شی هه پوهه، واته (انوشیروان بن خالد+ العماد الکاتب) هه ردووکیان نیداری و دیوانی بوونه، هه رچی نووسراو بو دهرباری سولتانه کانی سه لجوقی هاتیبیت له ژیرچاودیری و تاقیکردنه وه و و پیشکینی نهوانه وه دهرچووه، یا له که سی باوه ریپیکراویان بیستوهه، بویه به مه بهستی ناشنا بوون به باری سیاسی و کومه لایه تی سه رده می سه لجوقی، یه کیک لهو سه رچاوه و شاکارانیه که له ریگه یه وه ناگاداری چۆنیه تی حوکمرانیه تی سه لجوقیان و ده سه لاتیان له ناوچه کوردنشینه کان ده بین، بویه به کتیبیکی به نرخو به هاداردیته نه ژمارکردن. بایه خیشی ته نیا به هوی توُمار کردنی رووداوو پیشهاته کانی هه وه لچارو تازه که ناماژ به هه ندیکیان کرا نییه، به لکو هه ندیک پیشه ی کارگیری ده ورانی سه لجوقی تایبه ته که ته نیا لهو کتیبه دا هه یه، هه ر نه وه شه گرنگی زیاتری به کتیبه که به خشیوه ، وه کو وه کیل در (5) وه کیلی دهرگاوه نه میر بارسه روکی بارو بار خانه،

جیا له وه لهو کتیبه دا باس له ژماره یه ک ویرانی و گه نده لئی نیو بنه ماله ی سه لجوقیه کان، به تایبهت سه رده می سولتان مه محمود له لایهن (نوشیره وان کوری خالد) کراوه، که بوونه هۆکاری په ریشانی نهو بنه ماله یه که له ده خالی بنه رتهیدا کورتی کردوته وه، هه ندیکیان ناوکۆکی و مملاتی نیو بنه ماله که خۆی و وه زیرو فه رمانده کانیان، چاوتییرینی له وه رگرتنی باجی زیاتر له شاره کانی هه ریمی فارس.

ته وه ره ی دووه : کورد له کتیبی (زبده النصره و نخبة العصره):

له سه ره تای هه لکشانی سه لجوقیه کان بو ناوچه کانی روژه لات، نه وکات ناوچه کوردیه کان زۆر به یان له لایهن میر و ده سه لاتداره کورده کان به رتیه ده بران و ناوچه کانیان یه که م هینی برینی سوپای سه لجوقیه کان بوو، نه مه جگه له وه ی که ناوچه کوردیه کان سنووری به رنه نگاری بوونه وه بوو له گه ل هیزه کانی روژه لات و رومه کان، بویه نه م ناوچه به رکه وته ی راسته وخویان له گه ل رووداوه کاند هه بوو.

یه که م: رووداوه کانی په یوه ست به سه لجوقیه کان و میرو میرنشینه کوردیه کان:

سه پاره ت به میرنشینی عه نازی کورد، (381-511ک/ 991-1117ز) بنداری باس له هیرشی سه لجوقیه کان ده کات له به غداوه بو سه ر ناوچه کانیان و ده لیت "کاتیک سه لجوقیه کان ناوچه کانی ره ی و ده یله میان ده ستبه سه رداگرت، نه وکات نیبراهیم یه نال ده ستی به سه رقرمیسین (کرماشان) داگرت که له ژیر ده سه لاتی میر (ابوالشوگ بن ابو الفتح عناز) بوو، دواتر میر ابوالشوگ عه نازی ده چیته حولوان و له وئ له سالی (437ک/ 1045ز) کۆچی دوایی ده کات. (بنداری، 2536 ش.ه: 9؛ نه قشبه ندی، 2008: 325).

گوڤاری قه لای زانست

گوڤاریکی زانستی وه رزی باوه ریئکراوه له لایهن زانکوی لوینانی فه رهنسی دهرده چیت-هه ولیر-کوردستان-عیراق
به رگی (۵) - ژماره (۳)، هاوینی ۲۰۲۰
ژماره ی تواماری نیوده له تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

کیشهی به ساسیری، له گه ل هاتنی سه لجوییه کان بۆ ناوچه کوردیییه کان نهوا مووسل و دیار به کر که و ته ژیر ده سه لاتی (قتلش بن اسرانیل)، (456/ك11063ز) مردوه، که کوری مامی توغرو لیهگ بوو، کاتیگ که به ساسیری هاته نهم ناوچانه عوقه یلییه کان و نه سه دییه کان- مه زی دییه کان چونه به ره ی به ساسیری و له ناوچه ی سنجار شکستیکی گه ره یان به سه لجوییه کاندا، قتلشیش روویکرده هه مه دان، کاتیگ توغرو لیهگ گه رایه وه، هه ردوو نه میر (قریش بن بدران العقیلی) و (نور الدوله دبیس بن علی بن مزید الاسدی)، (497/ك1014ز) مردوه مکه چی خویان بو توغرل دهریری و په شیمان بو نه وه له یار مه تیدانی به ساسیری، هه رچه نده که توغرو لیهگ لنیان خو ش بوو، به لام به وته ی کوری نه سیر به شه فاعهت خواستی میر هه زار نه سپ کوردی (ابن اثیر، 1997: 142/8-143 ؛ کلوزنر، 1363 ه.ش: 76)، به لام زور رقی له خه لکی سنجار بوو، چونکه له کاتی جه نکه که دا سو پای قتلشیمان هه تک کردبوو و له دهشت و دهردا به جییان هیشتیبون و نه یانشار دبو نه وه- نه یان ناشتیبون، بویه توغرو لیهگ بۆ تو له کردنه وه هیرشی کرده سه ر سنجار و هه تک و تالانی شاره که ی کرد، تا دوا جار نییراهیم یه نال شه فاعهتی بۆ کردن. (بنداری، 2536 ش.ه: 14-15).

هه ر سه به رهت به به ساسیری، کاتیگ که ده سنی به سه ر به غدا دا گرت ه وه، به نیازی نه وه بو وه، خه لیفه ده ست به سه ر بکات، خه لیفه رایکردوو ه بۆ ناوچه کوردیییه کان له لای میر (به د رکوری مو هه لهیل له (467/ك1074ز) مردوه، (بنداری، 2536 ش.ه: 20 ؛ نه قشبه ندی، 2008: 356-357)، نه ویش ریزی زوری گرتوو ه، تا گه رانه وه ی توغرو ل و دو به ره ده ست به سه ر دا گرتنه وه ی به غدا له لای نه و ما وه ته وه (بنداری، 2536 ش.ه: 19-20). وا پیده چیت کورده کان گویرایه لکی باشی سه لجوییه کان و شوینکه وته کان یان بوین (بشیر، 2006: 20 ؛ نه قشبه ندی، 2008: 357).

وه کو دیاره کوردستان و ناوچه کوردنشیتیه کان له دیرزه مانه وه شوینی لقیه و ماوان بو وه، خه لک له وی ناسوده بو ونه و هه ستیان به نارامی کردوو ه.

میر هه زار نه سپ کوری به نگیری کوردی له (462/ك1069ز) مردوه، که میژوو نووس خاوند شا به پاشای خوزستان ناوی هینا وه، ده نووسیت: "کاتیگ نه لب نه سه لانی سه لجویی زانی هه زار نه سپ روویتیکردوو ه، بۆ لای ده چیت که زانی نزیگ بو وه وه، گه ره پیاوان و وه زیر (نیزام الملک) ی نارده پیشوازی تانزیگ ته ختی خوی، زور هه سنی به نو قره ی کرد وله گه ل خوی بردی بو خواره زم، دوا ی گه رانه وه ی پاشای نه هوازو خوزستان پیشوازیان کرد، سولتان چه ند روژنیک لوتف و مو حیبه تی له گه ل کرد و دیاری زوری پین به خشی، وه کو ته پل-ده هؤل و نالا و هه زار ها نه سپ و ژماره یه کی زور حه یوان- ره شه و لآخ" (میرخواند، 1375 ه.ش: 670)، نه وکه یه کنگ له میره کورده کانی ناوچه ی نه هواز بوو، پالپشتی توغرو لیهگ و سه لجوییه کان بوو، که میر توغرو لیهگ (عمیدالملک الکندری) ده سه لاتی ته واوی ناوچه کانی به صره و نه هواز و چه ن دین ناوچه ی دیکه ی خستبو وه ژیر ده سه لاتی میر هه زار نه سپ کوردی و نیزی دا وه به ناوه یانی له وتاری هه نیی له به رامبه ری پیدانی مه بله غی سنیسه د هه زار

گۆقارى قهلاى زانست

گۆقارىكى زانستى وەرزى باوهرى پىكراوه لە لاىەن زانكۆى لوبنانى فەرهەنسى دەردەدە چىت-هە ولىر-كوردستان-عىراق
بە رگى (۵) - ژمارە (۳)، ھاوینى ۲۰۲۰
ژمارەى تۆمارى نۆیودەلەتى: ISSN 2518-6566 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

دەرھەم (ابن الجوزى، 2013: 496/18؛ كلوزنر، 1363 ه.ش: 82)، وەك (زارار صدیق) لە تۆیژینە وەپەكدا بەوردی باسى كارو چالاکیەكانى میرهە زارنەسپ كوردەى كردو، (توفیق، 2008: 24-42). ناوبراو لە كێشەى بەساسىرى ھەر بە پشتگیری سەلجوقییەكان مایەو، بەتایبەتى ھەر وەھا لە روداوى سالى (451/ك/1059) كاتىك ھاوسەرى سولتان (خاتون) وىستى (عميد الملك الكندرى) وەزیر بەند بگات، خىرا رايكرد بۆلاى میر ھەزار نەسپ (بندارى، 2536 ش.ه: 18). نەو میرە كوردە رۆلىكى بەر چاوى ھەبوو لە ناوبراوانى و بوەتە پردى پەيوەندى لە نىوان ھەندىك لە مېرو ھوكومرەنە خۆجىنەكان لە گەل تۆغرول و نەویش نۆوەندگىر بىيەكەى بە ھەند ھەنگرتووە و قسەى نەشكاندوو، بۆ نمونە سالى (448/ك/1056ز) شەفاعەتى بۆ نۆرەدین دەبىس و قوریش بن بەدران كردوو، جارىكەتريش لە سالى (451/ك/1509ز) داوايان لى كردوو، بۆكەوتنە بەینى تۆغرول و نورالدولە دەبىس مەزىدى (ابن اثير، 1997: 142/8؛ بندارى، 2536 ش.ه: 41؛ كلوزنر، 1363 ه.ش: 76) لە كێشەى بەساسىر بىشدا پشتگیری و یارمەتى وەزىرى دا تاكو گەراڤەوئەى تۆغرولبەگ بۆ بەغدا (بندارى، 2536 ش.ه: 21). ھەزارنەسپ دواى سەر كەوتنى تۆغرول بە سەر ئىبراھىم ینال براى، پىنداوىستى سەفەرى بۆ (عميد الملك الكندرى) نامادە كردومىرخاسى و جوامىرى لەگەلدا كرد. (بندارى، 2536 ش.ه: 19). ھەزار نەسپ لە سەر كوردە نزیكەكانى تۆغرولبەگ بوو، جىگەى متمانە و باوهرى پىكراوى بوو، كە سولتان تۆغرول رىگەى پىداوو و تار بەناوى خۆى بخۆینیتەو و خوشكى خۆشى پىداوو، پلەى بەرز بوو و تەو (ابن الاثير، 1997: 218/8؛ بندارى، 2536: 43؛ كلوزنر، 1363 ه.ش: 22). كاتى تۆغرولبەگ بە مەبەستى پەيوەندى خزمایەتى و خواز بىنى خوشكى خەلیفە، رودەكاتە بەغدا، ژمارەپەك لە مېرو گەورە پىاوان و باوهرى پىكراوانى نزیك لە خۆى بردوو، میر ھەزارنەسپیش یەكێك لە بانگەشكراوەكان بوو، سولتان لە بەر نەو شانازىیەى بوونى بە زاواى خەلیفە دىارى گرانبەھای پىن بەخشىون، كاتى دەرچوونى سولتان لە بەغدا، بە ریزەو وەروخسەتیاڤ دابە میر ھەزار نەسپ تاكو بگەرتەو نەھواز، چونكە سى سال بوو لەگەل سولتان مابوو و، بەدور كەوتنى رەزامەند نەبوو (بندارى، 2536 ش.ه: 30-31).

لە راستیدا (عميد الملك الكندرى) رىنمایى تۆغرول بوو، لە كاروبارى بەرپۆەبردنى ولات و پىن نىزنى نەو، كەسىكى لە سەر كاردانەدە نا وپلەو پاپایەى نەدەداى، نەو بە چا و گۆینى نەو دەبىنى و دەبىست (بندارى، 2536 ش.ه: 11).

لێرەو وە بۆ مان دەردەكەوتیت كە مېرى كورد لە رووى دىبلۆماسىیەو، رۆلى نەرىنى باشى گىراو، لە پەيوەندى لەگەل سولتان تۆغرولى سەلجوقى، رەنگە بەشێك لەوشىوازە سەر كەوتنە پەيوەندى بە راویژكردنى نووسەرى میر ھەزار نەسپ كورى بەنگىر بىت، محەمەد كورى حەسەنى كورى حوسىن ناسراو بە (ابو العلاء شىرازى) كە ماوہیەك دەوروبەرى (440/ك/1048ز) وەزىرى مېرى كورد بوو، (توفیق، 2008: 28)، ھەر وەھا، (ابو یعلی) (488/ك/1094ز) مردوو، باوكى

گۆقارى قهلاى زانست

گۆقارىكى زانستى وەرزى باوهر، پيىنگراوھ لە لايەن زانكۆى لوبنانى فەرهەنسى دەرھەجىت-ھە ولتير-كوردستان-عيراق
بە رگى (۵) - ژمارە (۳)، ھاويى ۲۰۲۰
ژمارەى تۆمارى نۆيودەلەتى: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

(ابو شجاع محمد كورى حوسين وەزير) كە بە پيى نووسيني بندارى سالى (373ك/ 983ز) لە شارى كەنگاور لە دايك بوو، (بندارى، 2536ش. ه: 89)، كە دەكهويته نيوان ھەمەدان وكرماشان، عارەبەكان (قصراللموص) يشيان پىن گوتوو بە پيى سەرچاوەكانى جوگرافى لەوسەردەمە دا زۆر بەى دانىشتوانى ئەو شارە كورد بوونە، پيىدەجىت ئەو بنەمالەپەش كورد بووين. (ياقوت، 2007: 363؛ قزوینی، 1366 هـ.ش : 216؛ دەشتى، 2015: 151).

ھەرۆھەا بندارى باسى لەوھ ش کردوو، كە كاتيك جەعفەرى جیگرەوھو شوینگىرى عيمادەدبين زەنگى لە مووسل سالى (539ك/ 1144ز)، لە لايەن پاسەوانەكانى شازادە فەرۇخ شا كورى سولتان محمود كە بۆ سەردانى چوو بوو كوژرا، شارشلەژاوخەك لە لىپرسينەوھى عيمادەدبين زەنگى ترسان، قازى تاجەدين يەحيا كورى عەبدوللە كورى قاسم شارەزورى بەرەولای چوو، پيرۆزبایى لىكرد و كارەكەى لە بەر چاوى ناسان پيشاندا و ھىزى پى بەخشى و پيى گووت: نيمە پيشەنگى لەشكرى تۆو خزمەتكارانى تويين لە نيو شاردا ھاتووچۆبە و پيرۆقەلا شار بخە بن دەستى خۆت، شازادە فەرۇخ شا كورى سولتان محمود گوپى لە قسەكانى گرت و نارام بووھو و واى كرد، بەلام دوايى لە ناويان برد. (بندارى، 2536ش. هـ 243-245) لىرەو بۆمان دەر دەكهويت كە قازى تاجەدين يەحيا عەبدوللە قاسم شارەزورى وەكو كوردىك ھەولى داوھەژى ستەمكار بوەستتەوھ و ھانى لە ناو بردنى بدات.

بە دريژايى دەسەلاتى سەلجوقىيەكان، ژمارەيەك كەسايەتى سەرچاوەى كارى خيىرخواى بوونە، كەقازى تاجەدين يەحيا كورى عەبدوللە كورى قاسم شارەزورى (557ك/ 1162ز) مردووھ. يەككە لەوانە يە، قوتابخانە و نەخۆشخانەو، خانەقا و مزگەوتيان، لە شارەكانى مووسل و نوسيبەين دروست کردوو، پاش كوشتنى عيمادەدبين زەنگى كورى ئاق سونقورلە قەلاى جەعبەرلە سالى (541ك/ 1146ز)، سەيفەدين غازى كورە گەورەكەى لە شوپنى دانرا، قازى شارەزورىش كراوھتە والى مووسل و دواتريش لە لايەن پاشاكانى نەيوپى لە سوريا وەكو سەرۆك وەزيران دەست بە كار بوو، (ابن جوزى، 1995: 268/1؛ ابن خلکان، 1381 هـ.ش: 646).

كورتكەرەوھى كتيب، باس لە بەسەرھات و رووداوھەكانى سەردەمى سولتان (نەلب نەرسەلان) دەكات. سەرھتا باس لە بەسەرھات و رووداوھەكانى سولتان (نەلب نەرسەلان) لە شارەكانى ديار بەكر و شام، لە زمانى دانەر دەگيرتەوھ، كە كاتيك (نەلب ارسلان) روى كردە دياربەكر، "نصرالدوله" (نەسرالدوله كورى مەروان كوردى) كە لە سالى (453ك/ 1061ز) مردووھ، فەرمانرەوای ديار بەكر و ميافارقين، كە سىكى بەختەوھروپە ھىمەت و سياسى بوو (ابن طقطقى، 396 هـ. ش: 1384)، بەرەو لاى چوو و پيشوايى لى كردو برى سەد ھزار دياريشى بە ديارى بۆ بردبوو، نەويش (نەلب نەرسەلان) نەوديارىيەى لى قبول كردو ريزى لىنا، داواى لىكرد كە چ داواكارىكى ھەيە بۆى جىبەجى دەكات، ھەرۆك لەو كتيبەدا ھاتووھ، دەگوتريت: بە سولتان (نەلب نەرسەلان) يان راگەياندووھ، كە ئەو پارەيەى كە (نەسر كورى مەروان لە 453ك/ 1061ز) مردووھ، كردىە ديارى بەريزان لە خەك

وهر گیراوه، نهویش که وای زانیوه فه رمانی دا وه پاره که ی بۆ بگه ریندریتته وه. له ترسی رۆژی قیامهت و دوور که وتنه وه ی له و گونا هه (بنداری، 2536 ش.ه: 44).

له راستیدا نه سرو نه لده وه کوری مه روان: میر ("نصرالدوله") یه که م کهس بوو، سۆزو گوڤاریه لای خوی بۆ سولتان راگه یاند، دوا ی نه مانی نهویش کوره کانی هه مان رینچه کیهان گرت ه بهر، له باره ی سولتانی سه لجوقی، له سه رده می خه لیفه (القائم) عه باسی فه رمانه وه ی دیار به ک بوو که سینیکی ده ست کراوه و هیمهت بهر زو سیاسه ته مه دار بوو (الحنبلی، دیت: 209/3؛ تغریبیدی، 1972: 69/5؛ طقطقی، 1384 ه.ش: 396)، بۆ زانیاری زیاتر بگه ر یوه بۆ (فارقی، 2007: 46).

سه بپارهت به به هیزی شورا کانی شار ی نامه د، نامه ژبه وه کراوه که (نه لب نه رسه لان) له سه فه ره که ی دا گه شتوت ه شار ی (نامه د)، به لام سنوره که ی به هیز و پاریزراو دیت و شورا کانی بهر زو قایم، ناتوان و ناگیرین، بویه سولتان (نه لب نه رسه لان) به مه بهستی پیرۆز کردن دهستی به شورا کاند خشان بۆ نه وه ی به ره که ته ی لیوه ر بگریت و دهستی به سینگ ی خوی دا هینا، بۆ نه وه ی هیزی پیرۆزی لیوه ر بگریت، (کورد وهاری خۆمان گوته نی ده ستیک نه هینه پیرین ماچی بکه ن) هه ره له و یوه رۆیشتن بۆ شام به رینگه ی شار ی ره ها (6) دا تیهیری وله وچ نه مایه وه، نه مه به لنگه کی گرنگه که ناوچه کوردیه هکان پینگه یه کی گرنگی جوگرافی و سه ربازیان هه بووه .

(فخر الدوله کوری جه هیر)، چه ند سالتیک وه زیری (نصرالدوله") مه روانی بوو، به لام له سالی (453/ك1061ز) (نصرالدوله") کوری مه روان له ته مه نی هه شتاو چه ند سالی دا له شار ی میافارقین کوچی دوا یی کرد، سالتیک دواتر (فخر الدوله کوری جه هیر) نه رکی وه زاره تی خه لافه تی وهرگرت، هۆکاره که شی نه وه بوو که نیین جه هیر له لای "نصرالدوله" خاوه ن پینگه و ریزیکی زۆر بووه، دوا ی مر دنی نیجا چوه ته به عدا بۆ وه رگرتی وه زاره ت (بنداری، 2536 ش.ه: 29؛ طقطقی، 1384 ه.ش: 396-397).

له سالی (477/ك1084ز) سولتان مه لیکشاه (ارتق کوری اکسب) ی خاوه نی حلوانی له گه ل تورکمانان بۆ لای (فخر الدوله) وه ک پشتگیریه ک نارد، تا کو به هیز ببن، چونکه ناوچه ی دیار به کری دا بوو به (فخر الدوله کوری جه هیر)، نه وه کات (نه سر کوری مه روان) که خاوه نی دیار به ک بوو، هانای بۆ (شرف الدوله مسلم بن قریش) بردو داوا ی یارمه تی لی کرد، که گه ر یارمه تی بدات و پاپشتی و هاوکاری بکات شار ی (نامه د) ی پیده به خشیت. (بنداری، 2536 ش.ه: 85). به وته ی کورتکهر وه ی کتیب نه وکات (کوری جه هیر) داوا ی ناشتی کرد و گو تی: ((حه ز نا که م عه ره ب تووشی کیشه وشتیکی خراب ببن و من هۆکاری بم))، تورکمان کاتیک که بریاره که ی نهویان بیست دژی وه ستانه وه، پینچه وانه ی رای نه وه به شه و دهرچوو و هیرشیان بۆ سه ره ره به کان بردو راویان نان وترسیان بلاو کرده وه و زۆر شوینیان تالان کرد، له م روودا وه دا نه (کوری جه هیر) نه (ارتق کوری اکسب) هه یج کامیان نامه د

گۆقاری قه‌لای زانست

گۆقاریکی زانستی وه‌رزى باوه‌رینیکراوه له لایهن زانکۆی لوبنانی فه‌ره‌نسی ده‌رده‌چیت-هه‌ولتیر-کوردستان-عیراق
به‌رگی (٥) - ژماره (٣)، هاوینی ٢٠٢٠
ژماره‌ی تۆماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

نه‌بوون شه‌ر بکه‌ن، به‌لکو (نه‌میر جیق-جیق) میریکی تورکمان بو‌وده‌سه‌لاتداری قرمیسین (کرمانشان) وچه‌ند ناوچه‌یه‌کی ترپووه ، (ابن الاثیر، 1997: 353/8)، نه‌میر جیق ناگه‌که‌ی هه‌لگه‌رساند ، به‌لام نه‌یه‌نشت خوینی عه‌ره‌به‌کان پرژیت، که‌چی ده‌ستیشی به‌ سه‌روشته‌کانیان ومال و موئکیان داگرت، خه‌لکیش ده‌ستیان کراوه بو‌و، بۆ ده‌ست به‌ سه‌ر داگرتنی مالمیان ، (شرف الدوله مسلم) له بن هات وینخویره‌و بیچاره بو‌و به‌ راکه راک خۆی گه‌یانه‌ده قه‌لای نامه‌د وپه‌نای پرده به‌ر که‌سوکاری (بنداری، 2536 ش.ه: 85)، هه‌رچه‌ند(فخر الدوله کوری جه‌هیر) نه‌سپارده‌ی (میر نه‌رتق) کرد، که‌ واریگیری بکات له (شرف الدوله مسلم)، چونکه‌ گه‌ر بکه‌ویته‌ ده‌ستمان وه‌کو نه‌وه وایه که‌ هه‌موو شه‌ره‌کانمان بۆ سوئلتان فتح کردبی وده‌بینه‌ خاوه‌نی که‌لوپه‌لینکی زۆر له‌ کۆنه‌ ونوئ، به‌لام (شرف الدوله مسلم) به‌لینیی پاره‌یه‌کی زۆری به‌ رتیل به‌ (میر ارتق) دا تاکو رینگری لئ نه‌کات و رینگه‌ بۆ بکاته‌وه، نه‌ویش پاره‌که‌ی قبول کرد، له‌ نه‌نجامدادوباره‌ خۆی گه‌یانه‌ده‌ شاری (ره‌قه) (7) و خۆی ده‌ر بازکرد(بنداری، 2536 ش.ه: 85) ژماره‌یه‌که‌ له‌ میره‌کان، نه‌یاز که‌ له (461/ك1068ز) مردووه، میرترشک که‌ له (485/ك1092)، کوژراوه، خومارتاش به‌ له‌شکرینکی گه‌وه‌ردارو گه‌وه‌رنیشان به‌ره‌و میافارقین (8) رویشتن، به‌لام کاتی چووته‌ اخلاط (نه‌خلات) میره‌کان جیا بو‌نه‌وه وگه‌رانه‌وه بۆ عیراق. (بنداری، 2536 ش.ه: 86).

دووه‌م: رۆلی کورده‌کان له‌ ناکۆکی نیوان بنه‌ماله‌ی سه‌ لجوییه‌کان:

له‌ کیشه‌کانی نیوان ملک‌شاه و قاوردی کوری داودی مامی، کورده‌کان و عه‌ره‌به‌کان پشتگیری مه‌لیک شایان کرد دژی قاورد، که‌ سه‌ره‌نجام توانیان شکست به‌ سوپای قاورد به‌ینن و ده‌سه‌لات بۆ مه‌لیک‌شا بگه‌رینه‌وه، نه‌ویش له‌ به‌رانبه‌ردا چاکه‌که‌ی دانه‌وه و چه‌ندین ناوچه‌ و زه‌وی پێبه‌خشین (بنداری، 2536 ش.ه: 56-57). (نه‌لب نه‌سه‌لان) شه‌ره‌کانی فارس و کرمانی دابووه‌ قاورد، نه‌ویش له‌ سالی (455/ك1063ز) چوووه‌ شاری شیرازو، نه‌و ناوچه‌ی له‌ چه‌نگ شوونکاره‌ کان ده‌ر

(بنداری، 2536 ش.ه: 55؛ کرمانی، 1373:327)، هه‌روه‌ها (نه‌لب نه‌سه‌لان) دوا‌ی کۆتایی هاتنی فته‌ی قاورد له‌ سالی (459/ك1066ز) رووی کرده‌ شیراز به‌لام له‌ به‌رامبه‌ر وه‌رگرتنی باج و مالیات دایه (فضلون) سه‌روکی شوونکاره‌ کان، به‌ لام پاشان (فضلون) هه‌لگه‌رپه‌وه، سوئلتایش (نظام الملك) ی ناره‌ سه‌ری و ناچار خۆی به‌ ده‌سته‌وه‌دا. (ابن الاثیر، 1997: 229/8؛ شیرازی، هـ.ش 1310: 39-41؛ شبنکاره‌ی، هـ.ش 1376: 101). راستیه‌که‌ی بنه‌ماله‌ی (نظام الملك) به‌ کاری دیوانی سه‌ر قال بو‌ونه، دوا‌ی نه‌مانی نه‌ویش کورده‌کان و که‌سوکاری له‌ کارو باره‌کاندا بو‌ونه‌ (منشی، 1364 هـ.ش : 57، 52-58، 74-79، 58؛ میرخواند، هـ.ش 1375: 178، 185، 188، 208).

هه لئويستى هه نديك له سولتاني سه لجوقى و كورده كان: سولتانه كانى سه لجوقى سور بوون له سه ر نه وه ي، كه ميره كورده كان گويراليان بۆكه ن له هه نديك له شاره كانيش وتارى هه ينى به ناوى تۆ غرو ليه گ خويندرايه وه. (به دليسى، 2006: 31) به لام كاتيك كه سولتان مه مود كورى مه مده كورى مه ليك شاه گه يشته ده سلات، مامه ليه يكي خرابى له گه ل كورده شوانكاره كان كرد، كه ناوچه كانيان نزيك بوو له ولاتى فارس و شوينيكى سه رنجر اكنيشيان هه بوو، هه روه ها قه لكانيان به رز بوون، به تايبه تى سولتاني پيشوى سه لجوقى واته سولتان مه مده له گه لكانيان باش بووه و دنى راگرتبوون، نه م هه لئويسته بووه هوى كه كورده كان بچنه وه ناو قه لكانيان و له ژير فه رمان ده ر بچن و ده سلات به شهر به

(بندارى، 2536 ش.ه: 140). شوانكاره كورده كان، له كاتيكدا له لايهن سولتانه كانى پيشوريزيان لى ده گيرا، له به ر ده رگاي سولتان نيشته جى ببوون، نه وان له شوينه عاسى و قه لا به رزه كان ده ژيان، به لام (ده رگه زينى) و هاو په يمانه كانى نه وانى، ده ر په راندندن، نه وانيش گه رانه وه، بۆ شوينه كانيان، فيتنه كان جاريكتر سه ريان هه لدايه وه. (بندارى، 2536 ش.ه: 138-142).

دواى هاتنى سه لجوقيه كان بۆ به خدا، به رده وام خادم و شحنه واته وه كيل و جيگري سولتان نه و پۆستيك بوو سه لجوقيه كان دايان هيناله، لايهن سولتانه وه داده مه زرا و ده ستيان به سه ركارو به ركه ان دا بگرن (ابن منظور، 1955: 234، نه قشبه ندى، 2008: 283)، فه رمانده كانى له شكر كه هه نديكيان سته مى زورى ان له خه لك ده كرد و ناراميبان له ده ستيان نه بوو، چاو هروانى زورى شيان هه بوو، تا ده مى خه ليفه موقتى، كه لتيان ده رقه وه چوو بوو، سنوريكى بۆ دانان (مه سعود بلالى) ناچار به خدای جى هيشت و پرووى كرده شارى حله كه سالار كورد- سالار كورده، وه كو ميره كانى سولتان له وئ بوو، به لام بايه خى نه وتوى پى نه دا، نه ويش نوينه رى خوى نارده لاي، پاشان سالار كورد به مه به ستى سلاو كردن چوو بۆ لاي، به لام (بلالى) گرتى وكوشتى ولاشه كه ي فريدايه رووبارى فورات، ده ورو به رى حله ي گرت و زه وويه كانيشى دا به ش كرد، وه زيرى خه ليفه (عون الدين كورى هوبيره)، له (560ك/1164ز) مردووه پالپشتيكى باشى خه ليفه بوو، بۆ چوو، شكاندى و (مه سعود بلالى خادم) راي كرده هه مه دان و خه لكى ده ورو به ريشى بلاوه يان لى كرد، عيراق به ته ووى خاوه ندارينتى بۆ خه ليفه گه رايه وه. (بندارى، 2536 ش.ه: 280-281).

له و كتبه دا باسى بنه ماله ي شيروان شاهيبه كان كراوه، (بندارى، 2536 ش.ه: 161-162)، كه به پنى زوريك له سه ره چاو ه كان، نه مانه كوردن و ده گه رينه وه بۆ بنه ماله ي ره واديبه كان، (كسروى، 2537 ش.ه: 152، 173، 228؛ تويسر كانى، 1350: 209، 281-282) نه وانه گه وره وه شرافى كوردانن، شروان شا نه حمده كورى مه مده (حوقل، 1366: 88؛ ابن الاثير، 1997: 428، 487/8- 9/342؛ ابن خلدون، 5: 37/11988؛ كسروى، 2537: 101-102، 305-307). سالى (517ك/1122ز) كه سولتان مه مود به نيازى جيهاد بوو، به لام نامانجه كه يان

گوڤاری قه لای زانست

گوڤاریکی زانستی وهرزی باوه ریپیکراوه له لایه زانکوی لوپانی فه رهنسی دهرده چیت-هه ولیر-کوردستان-عیراق
به رگی (۵) - ژماره (۳)، هاوینی ۲۰۲۰
ژماره ی تواماری نیوده له تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

گوڤاری و هندیك نامه یان پیشان دان که روو له ولاتی شیروان بکات و دهست به سهرگه نجینه کان دابگریت که پنده چیت (شمس الملك) وهزیر زیره کانه و مه پسه ستدار نهوکاره ی کردبی، نهویش رییره وه که ی گوڤاری و رووی کرده شیروان، کاتیك گه شسته نهوئ، دوخه که ی پیچه وانه ی راپورت هکان دیت، شیروان شا چوو بو پیشوازی کردنی، به لام دیار بووکه که سیکی دهست کورت و نه داره و ره عیهت لئی رازی بوون و بهر فرمانی، کاتیك گه شسته لای سوولتان بهندیان کرد، خه لکه که ی چاوهروانی نهوه یان ده کرد گه وره یان خه لات بکری و دیاری پی بدریت، کاتی زانیان بهند کراوه، ناره زایه تیان دهر پیری، دوا ی گفتو گو گه رانه وه بو ریکه و تننامه ی پیشوی نیوانیان، که له گه ل مه لیکشا به سته بوویان، که ده بوو سالیا نه بری چل هه زار دینار باج و مالیات بدهن، نهوکات سوولتان زانی که وهزیر دهست خه له تی داوه و گوناحیکی گه وره ی کرده و مال ویرانی کرده وه، زور رقی لئی هه لسی و سهره تا وه زیری بهند کردو دوا ییش له سالی (517ك/ 1122ز) فرمانی کوشتنی دا. نهو نالوزیبه بوو، که دهر فه تی دایه فرمانه رهای گورجی واته (داود)، که مه نوچه ری شه دادی دهست نیشان کراوه ی سوولتان له کار لابه ریت و که سیکی نه رهنی له شوینی دابنیت، تاکو پاشان بنه ماله ی نه رتوقی حوکمرانی دیار به کر و ماردین به هاوکاری فرمانه رها یانی تورکی مووسل بهره نگاریان بییته وه و توانیان شکستیان بدهن، (ابن الاثیر، 1977: 689/8). نه مه به لگه یه له سهر نه وه ی که کورده کان له هه رکوییه ک بووین هه ولیان داوه سهر به خو یی خو یان پیاریزن

سییه م: بنه ماله ی نه یوبیبه کان له کتیبی (زبده النصره و نخبه العصره

له گه ل نه وه ی که له کتیبی ناوبراودا سه به رت به بنه ماله ی نه یوبی باسیکی زور که م کراوه، به لام نه وه ی که گرنگه نه وه یه، که نه م باسانه زانیاری یه کجار ده گمه ن و ناوازه ی میژوو یین، که ره نگه له سهر چاوه ی دیکه ی میژوو یی به ده دستختنیان نه سته م بیت.

وهکو باسکردن و سهر بورده ی به سهر هاتی (ابونصر احمد بن حامد عزیزالدین) و مهرگی که له سالی (527ك/ 1132ز)، روویدا، که تا راده یه کی زور په یوهندی به نه یوبیبه کانه وه هه یه، لهو کتیبیه دا، ناوبراوخاوه ن خو و رهوشتیکی بهرز و بهخشهنده بووه، (بنداری، 2536ش.ه: 364). نهو ژمیریاری سوولتان محمه د کوری مه محمود بووه، (بنداری، 2536ش.ه: 191)، له راستیدا نهو دیوانه ی- ژمیریاری و مسته وفی زور گرنگ بووه، دوا ی دیوانی وهزیر هاتووه و به هیزترین و به تواناترین دیوانسالاران لهو شوینه داده نران و ژمیریاری هه موو ولاتیان له نه ستودا بووه، له هه ناوچه یه کیش جیگره ویان هه بووه و داها ت و خه رج لای نه وانه وه دیاری ده کرا. (جوینی، 1384: 47-48). نهو تابیبه تمه ندییانه ی (ابونصر احمد بن حامد عزیزالدین) وای کرد بییته جیگه ی متمان هه ره وهکو (گه وه رخاتون) کچی فرمانه رها ی نازه ربا یجان، عه زیز به پله ی جیگری (کمال الملك) له (515ك/ 1121ز) مردووه به ناو دیاری کرد، به لام له راستیدا دهستی به سهر هه موو وه زاره تدا دهر ویشت، ناگاداری (کمال الملك) کرابوو، که ته نیواوته نیا راویژ له گه ل (عزیزالدین) دابکات داوا ی

گۆقاری قه لای زانست

گۆقاریکی زانستی وه زری باوه رینکراوه له لایهن زانکۆی لوبنانی فه رهنسی دهرده چیت-هه ولیر-کوردستان-عیراق
به رگی (۵) - ژماره (۳)، هاوینی ۲۰۲۰

ژماره ی تۆماری نیوده له تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

هاوکاری هه رله و بکات، (بنداری، 2536 ش.ه: 127-128). نهویش رینمایی باشی (کمال الملك) ی کرد، که پایه خی دیوانی (گه وه رختوون) بهرز بوویه وه، (بنداری، 2536 ش.ه: 149)، بنگومان عزیز به یه کتیک له که سایه تییه بهرجه سته کان ده ژمیردریت، کهوا ژماره یه یک که سایه تی له لای نهو په روره ده کراون و به پله و پایه ی بهرز و گرنگ گه یشتوون. (بنداری، 2536 ش.ه: 159-127؛ ابن خلکان، 1381 هـ. ش: 295/3، 299)، هه روه ها له کاتی ده سترۆیشتن خانه ی بی سهر په رشتان و سیوی دروست کردوه و خه رجیی خویندن و جل و بهرگیان تا ته مه نی پیگه یشتنی بۆدایین کردوون و نه خو شخانه شی دروست کردوه،

(بنداری، 2536 ش.ه: 158)، کاتیک سولتان محمود پیشنیازی وه زارتی پین دا قبولی نه کرد، به لام نهو (ابو القاسم ده رگه زینی) له (527 ك/1132ز) مردووه بو نهو پۆسته پیشنیاز کرد، ناماده ی خو شی بو هاوکاری کردن له گه لئی نیشاندا، هه روه ها کاتیک که ده رگه زینی تۆمه تبار کرابووه کوشتن و ویستیان بیخه نه به ندیخانه وه، داوای له باوکی (العماد الکاتب) کردبوو لای سولتان شه فاعه تی بۆبکات، نهویش رزگاری کرد

(بنداری، 2536 ش.ه: 151)، به لام نه زانی نهو چاکه و خزمه تکرده و دوستییه ی دواتر دبینه ت دوژمنی وله ناو بردنی برای. (بنداری، 2536 ش.ه: 165، 181)، پیناو ژونه خشه ی (ده رگه زینی) نهو کات دهستی پیکرد که پیگه ی عزیز بهو کارانه بهرز بوویه وه و نه خشه ی له ناو بردنی زور شماره زایانه دارشت، بو نه وه ی له ناوی بیات.

(کاتیک که سولتان سه نجه ری سه لجوقی ده گه رانه وه خوراسان، نهوکات وه زیر (ده رگه زینی) به سولتان ده لیت " تۆ ده گه ریه وه خوراسان پینو یسته نیشه نهو نه نییه کمان پین بده ی بو نه وه ی کاروباره کانی تۆ له عیراق پینی رای بکه یین " نهویش نه نییه کی پیدان، که له که وانه یه کدا نووسرا بوو (توکلت علی الله)، پین نه وه ی له مه به سستی شاره وه ی وه زیر (ده رگه زینی) ناگادار بیت، که نه وه فیلنیک بوو له سولتان سه نجه رکرا. (بنداری، 2536 ش.ه: 198)، هه رچه نه ده سولتان مه محمود گومانی له فیلی (ده رگه زینی) کرد، ویستی ده سستی لئ بوه شینیت به لام له (525 ك/1130ز)، مرد و (ده رگه زینی) خو ی به ه یز تر کرد، (بنداری، 2536 ش.ه: 156)، نه م به لگه یه ی به کاره ینا به بیانوی جو راو جو ر، که وا یه کتیک بو کوش

(عزیز الدین)، ژمیر یار بوو، که زور جیی باوه ری سولتان سنجر بووه. (بنداری، 2536 ش.ه: 200)، پیلانه سه ره کییه که ی وه زیر نه وه بوو، نهوکاته ی سولتان سه نجه ر به نیازی ره وانه کردنی نوینه ر بوو بۆلای سولتان مه محمود، بو نه وه ی زیر و گه وه ره ی دوو کچه که ی هاوژینی که یه که له دوا ی یه که مردبوون، بو پگه رینیت ته وه، وه زیر وای له سولتان مه محمود گه یاند به بوونی (عزیز الدین) ناریشه یان بو دروست ده بیت، چونکه (سه نجه ر) ته نیا شاهیدی نهوی په سنده، وا باشه (عزیز الدین)، دوور بخری ته وه و ده ست به سه ر بکریت، لای، (نجم الدین ایوب) (بنداری، 2536 ش.ه: 181)، له

گوڤقارى قه لآى زانست

گوڤقارىكى زانستى وه رزى باوه ريبىكراوه له لايهن زانكوى لوبنانى فه رهنسى دهرده چيت-هه والير-كوردستان-عيقراق به رگى (٥) - ژماره (٣)، هاويى ٢٠٢٠
ژماره ي توامارى نيوده له تى: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

به رامبه ردا له نه گهرى به ندر كردنى (عهزىز الدين)، پيشنيارى پيدانى (سيهست ههزار) دينارى به سولتان دا، نهو يش به هوى خراپى بارى دارايى، ره زامهندى پيشاند او سالى (525ك/1130ز) ته سلىمى پيلانگيريه كه ي (دهر گهزىنى) بووه، (بندارى، 2536 ش.ه: 180-182)، وادياره (دهر گهزىنى) تر سىكى زورى له (عهزىز الدين) هه بووه، بويه نهو به رتيله ي داوه، دهر نه نجام واپرياردراكه ته سلىمى به هر روز خادم (540ك/1140ز) مردووه، كه نيين خوله كان به غولاميكى به ره چه له لك رومى داناوه، به لام، توسيركانى پييو ايه له بهر ناوه كه ي نيرانى بيت (توسيركانى، 1350:299)، نازناوى (خه سىاو) خادم و شهنه ي به غذا خاوهنى تكريت كرا و نهو يش ره وانه ي لاي (نجم الدين ايوب) كرد، كه ماوه يه كى كورت به ريزه وه لاي مايه وه. چاره نووس واي كرد دواى ماوه يه كى كورت سولتان مرد. يه كه م ساخته كارى كه (دهر گهزىنى) كردى، به مورى تاييه تى سه نجه ر پهيونده ي به كوشتنى (عهزىز الدين) ه وه هه بووه، له وكاتدا (نجم الدين ايوب) والى تكريت بوو، هه رچه نده كه ده رگهزىنى (بهروز-الخصى) خاوهنى تكريتى رازي كرد كه نامه يه ك بؤ (نجم الدين ايوب) بنيردر يت بؤ نه وه ي به فه رمانى سولتان (عزيز الدين) بكوريت يا راده ستى بكات، نه گهر نهم كاره نه كات نهوا تووشى رق و كينه ي سولتان ده بيت، به لام (نجم الدين ايوب) ههروه ك بندارى ده لى ت: "كه سىكى موسلمان بوو، پاراستنى عهزىزى وه كه نامه تيك ده بيتى" ههروه ها شيركو ي برايه كه شى زور به (عزيز الدين) پهيوه ست بووه، پتي واپووه كه ناويراو كه سايه تيه كى پيروزه ونا بيت راده ستى مرو ف كوژيكى بكات، بندارى ده گير تيه وه، كه شه ويكيان عهزىز و شيركو به يه كه وه نويزيان ده كرد، نهوكات عهزىز دوعاى بؤ شيركو كردووه، كه خودا له به رامبه ر پاراستنى، شيركو (عهزىز و خوشه ويستى) بكات، بويه شيركو ده لى ت بوونم به عهزىزى ميسر دواى سى و چهنه سال، لهم دوعايه ي (عزيز الدين) ده بيت نه وه، (بندارى، 2536 ش.ه: 199).

دهر گهزىنى كه زانى نه خشه كه ي سه ر ناگريت و كاره كه ي ناسان نييه : (نجم الدين ايوب) ونه سه ده دين شيركو پالپشتى و پشتگيرى له (عزيز الدين) ده كه م و راده ستى ناكهن، نهوكات پاله په ستوى خسته سه ر به هر روز و داواى ليكرد، كه خوى به نه نيينيه وه بچيته تكريت و عهزىز بكوريت، بويه به هر روز به نه نيينيه وه چوه قه لآى تكريت و به شيركو و (نجم الدين ايوب) ي راگه ياند كه چون فه رمانى سولتان ده شكينن و پاريزگارى له عهزىز ده كه م، بويه چيتر نه يو بييه كان نه يان توانى پاريزگارى لى بكهن و عهزىز له ته مهنى (55) سالى ده كوژريت، دواتر كه سولتان ده گه ر يته وه و داواى بينينى عهزىز ده كات، پتي راده گه يهنن كه عهزىز له لايهن (دهر گهزىنى) كوژراوه، سولتان يش چل روژدواتر له سالى (527ك/1133ز) له خورم ناوا (دهر گهزىنى) ده كوژ تيه وه. (بندارى، 2536 ش.ه: 201-200).

دواى وردبوونه وه له نووسينه كانى (العماد الكاتب) و بندارى بؤ مان دهر ده كه ويت و ايان پيشان داوه كه بنه ماله ي نه يو بييه كان هه و ليكى زورى ان داوه تاكو عهزىز بياريزن و به رگى

گۆقاری قهلاي زانست

گۆقاریکی زانستی وه زری باوه رینکراوه له لایه ن زانکۆی لوبانی فه رهنسی ده رده چیت-هه ولیر-کوردستان-عیراق
به رگی (۵) - ژماره (۳)، هاوینی ۲۰۲۰
ژماره ی تو ماری نیو ده له تی: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

باشیشیان لئی کردوه، که بهر له کوشتنی بگرن، به لام دیاره نامه ی مؤرکراوی سولتان، که له لای وه زیره وه پیشتر ساخته کرابوو، دهستی نهوانی بهستوه، ههروه ها بۆمان دهر ده که ویت. که نهوان په ریزیان پاک بووه، له راست کوشتنی عهزیز له گه ل وه زیر تووشی ناریشهش بوونه، به لام له وه بیان زیاتر پین نه کراوه. هه ر نه وه ش بووه هۆکاری ناخۆشی نیوانیان وه هه روز نه یو بییه کانی له تکریت دهر په راند بۆلای (عیما ده دین زهنگی) له هه ولیر (ابن خلکان، 1381 ه.ش: 613/3).

هه ر له باسی نه یو بییه کاندایه تیکی دیکه هه یه، که باس له نیر دراوی سولتان (سه لاهه دین نه یو بی) ده کات له سالی (585/ک1189ز) بۆلای قزل نه رسه لان کۆری نیلدگرو توغرل به گ، به مه بهستی ناشته وایی نیوانیان (بنداری، 2536 ش.ه: 362)، نه مه ش دوا ی چه ندین چه نگ و روو په روو بوونه وه ی نیوانیان دیت، به تایبه تی دوا ی مردنی (به لوان بن محمد ایلدگز)، له سالی (582/ک1186ز)، که ده سه لاتداری هه ریمه کانی چیا وه ی و نه سفه هان و نازه ر بایجان و ناران و چه ندین ناوچه ی دیکه بوو، دوا ی مردنی (به لوان)، قزل نه رسه لانی براه ده سه لاتی وه رده گریت.

هه ر له باره ی نه یو بییه کانه وه له و کتیه دا، دوا به دوا ی کوشتنی (عیما ده دین زهنگی) هه وایی نالۆزی و مه ترسی بۆ سنووره کانی نیسلام به دهر کهوت، وایان به باش زانی که (نوره دین زهنگی) به په له بگاته شام و ژماره یه که له سه ر کرده و گه وره پیاوانی سه ربازی و شهروانی نازا له گه نیدا بچن، که (نه سه ددین شیرکو) په کیک له و که سایه تیا نه بوو، که له گه ل نوهر دین زهنگی رویشته وه و سه رکه وئتی باشیان به ده ست هینا وه، (بنداری، 2536 ش.ه: 294).

نه انجام

1- کتیبی (زبدة النصره و نخبه العصره)، له کتیه ناوازه کانی میژووی نیسلامی داده نریت، که تیایدا نووسه ر به شیه یه کی نه ده بی پوخت رو دا وه میژووییه کانی تو مار کردوه و هه وئی دا وه به هه ره کانی پاراوی زمانزانیش له م کتیه دا به دیار بخت.

2- له گه ل نه وه ی به شیکی زۆری نه م کتیه تایبه ته به سه لجو قیه کان و باس له سولتان ومیر و وه زیره وه فرمانره واکانیا ن ده کات، به لام له پال نه مانه شدا سوو دیکی زۆری هه یه دهر باره ی میرو میر نشینه کانی دیکه هیش و شیوازی فرمانره وایان، ههروه ها بارو دوخی شارو ناوچه کان ده خاته روو.

3- نه م کتیه چه ند باسکی گرنگ سه باره ت به میژووی کورد له خۆ ده گریت، که تیایدا رۆلی کورد و چه ندین که سایه تی کوردی له لایه نه کانی سیاسی و سه ربازی و کارگیریدا به دیار خستوه.

4_ له چه ند دیمه نیکه نه م کتیه ده، گرنگی شاری نامه د - دیار په کر ده رده که ویت، له روه ی سیاسی و نابووری و سه ربازیدا، له گه ل نه وه ی که شوینیکه سنراتیژی گرنگی هه بووه، قه لا و شوراکانیشی به هیز بوون، هه ر نه مانه وای له سولتانیکی وه ک (نه لب نه رسه لان) ده کات که سه رسامی بی ت .

5- نووسه ر چه ند لایه نیکه نه رینی گرنگی میژووی نه یوبیه کان پیشان ده دات، به تاییه تی له روه ی نه مانه ت پاریزی و دینداری و نازیی و چه قیژی و دیبلوماسی و چه ندین لایه نی دیکه .

6- هه رچه ند کورده کان گویرایه لی سه لجوقیه کان بوونه، به لام هه ولی پاریزگاری له سه ر به خوی قه واره کانیشیان داوه .

7- بو مان ده ر ده که ویت، که وا کورد به شداری کارا و گرنگیان له سو پای سه لجوقیه کاندا کردوه .

په راویزه کان :

1- (انوشروان کوری خالد کوپری محمه د کاشانی): له شاری کاشان سالی (459/ك1066ز) له دایک بووه ، سالی(517/ك1123ز) له شاری ره ی ده بیته وه زیری سولتان مه محمود و سولتان مه سعودی سه لجوقی و هه روه ها وزیری خه لیه (المسترشد عه بباسی) یش بووه، ناگاداری وردو درشتی کاروباره کان بووه و له دامو ده زگای نایینی و حکومتی سه ر به رزانه ژیاوه، په یوه ندییه کی نزیکه له گه ل محمه د کوری مه لیکشا هه بووه، به شی زوری کاته کانی سه رقالی گفتوگو له گه ل زانایان و نه ده بیان به سه ر بردووه ، نه و په یوه ی مه زه بی شیع ه بووه و ماوه یه ک خه زنه داری سولتان محمه د سه لجوقی و ماوه یه کیش به ر پرسی وه زاره تی جه نگ، که یه کێک له پیشه گرنگه کانی سه لجوقیه کان بووه، سه رنه نجه م سالی(532/ك1133ز) مردووه .(بنداری، 2536 ش.ه: 102؛ نجوانی، 1344 ه.ش: 301؛ منشی، 1364 ه.ش: 77؛ خوافی، 1386: 692-670-696؛ کلوزنر، 1363: 28-66، 77).

2- (عیما د الدین کاتب الاصبهانی) emad kateb : سالی (519/ك1125ز) له شاری نه سفه هان له دایک بووه و هه ر له وئ و له شاری کاشان سه ره تاکانی زانستی نیسلامی فیز بووه و رو ده کاته شاری به غدا و خویندنی له قوتابخانه ی نیزامیه ی به غدا ته واو کردوه . نه و له زانا و فه قیه مه زنه کاتی شافیه ی له سه ده ی شه شه می کوچی / دوا زده ی زایینی نه ژمار ده کرئ، له سالی (562/ك1166ز) لای سولتان (نورالدین زهنگی) به رپر سیاریه تی نووسینگه ی میری و به ریوه به ری به نگه نامه کان ، به لام دوا ی نه مانه ی سولتان (نورالدین زهنگی) ده که ویته قورنه یه ک به هوی دژایه تی ناحه زانی دوا یی ده چیته مووسل و له وئ چاوی به سه لاهه ددین نه یوی که وتووه، به رده وام له گه ل نه و بووه، ده بیته نووسه ری تاییه تی سه لاهه ددین و ریزیکی زوری لای نه و هه بووه، ناوبراو شاره زای باشی له هه ردوو زمانه کانی فارسی و عه ره بی دا هه بووه و نامه ی ده نووسی، به لام دوا ی نه مانه ی سه لاهه ددین خوی

گۆقارى قهلاى زانست

گۆقارىكى زانستى وهرزى باوه رېئىكراوه له لايهن زانكۆى لوبنانى فه رهنسى دهرده چيټ-هه و لير-كوردستان-عيراق
به رگى (٥) - ژماره (٣)، هاويى ٢٠٢٠
ژماره ي تۆمارى نيوده له تى: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

سهرقانى دانانوپوليين كردن وريخستى نووسينه كانى دهكات و سهرنه نجام له
سالى (597ك/1200ز) مردووه. (بندارى، 2536ه.ش: 3-38-77-144-215-255؛ الكارزوني،
1970: 321-103؛ كلوزنر، 83-1363:82).

3- فيردؤسى: حهسهن كورى عهلى تووسى (فيردهوسى) خهلكى گونديك بووه به ناوى تاژ، دهكهويته
نزيك تووس له ههريمي خوراسان له ريگه ي داهينانى شاكاره كه ي (شاهنامه) گهيشته لاي سولتان
مهممودى غهزنهوى سالى (422ك/1030ز) مردووه. كتيبه كه ي به يهكيك له سهر چاوه كانى
ميژوويى كوني نيران داده نريت، زور شاره زاياته باس له چاره نووس و رابردوى پادشاكاني كوني
نيران دهكات. (فردوسى، 1371ه.ش: 13).

4- قهره خه تايبه كان: كومه ليك بوون كه ناسرابوون به (قهره خه طانين) ناوچه كاتيان ده كهوته نيوان
دهوله تى خوراه زمى له رۆژ ناواوه ناوچه كانى جهيعون له رۆژه لآت، رووبارى سه يحون، نهوانه له
باكوورى چين روويان كردبووه نهو ناوچانه، دهوله تىكى به هيزيان پيك هيناو هۆزه كانى دهوروبهريان
تالان كردن و خستنه بن دهست و باج بده ي خويان. له (558ك/1162ز) ماوه ي حوكومرانيان دريژه
ي كيشا تا سالى (600ك/1203ز) كه سولتان محمهد خوارزمشا، كوتايى به ستهم و نازاريان هينا و
ريشه كيشى كردن. (بندارى 2536 ش.ه: 333-334-335؛ خواندمير، 1372ه.ش: 136؛ روشن
ضمير، 1978: 156-155/74).

5- (وكيل در): نهو پلهيه له دهر كهوان بهرز تره و ههنديك تايبه تمه ندى ههيه، وهكو پيويسته كه سيني
قسه زان و به گفت و لوفت بيت، خۆشدهف بيت، پيشو و دريژ بيت، خولق و سروشتى سولتان بزانيت و
شادى و خه مى تيبگات، له كاتى پيويست به لگه بهينيته وه و خوى به دوور بگرى له به رق دا چوون
و ناسانكار بيت، ناگادارى نه داو رهوشتى سولتان بيت. (بندارى: 2536ه.ش: 11-114-106)

6- ره ها: الرها له راستيدا نهوه هه مان شارى نورفايه، نهوشاره دهكهويته خوره لآتى رووبارى فورات له
ههرىمى جهزيره وه نزيكه وه دهكهويته دوورى 24 كم شارى حهران، نيوان مووسل و شام زوربه ي
دانيشتوانى مهسيحى بوونه و كه نيسه يه كى گه وره ي لى بووه. (ابو الفداء، 1349ه.ش: 307؛
دشتى، 2015: 134).

7- ره قه: شارى كۆن و به ناوبانگى سهر رووبارى فوراته، له ديارى مضر سهر به جهزيره نه ژمار
دهكرو، شارى خۆش ناوو هه وايه و سابوون و زهيتونى زوره و مزگهوت و گهرماوى جوانى هه بووه
و پى گوتراوه (رقه البيضاء) (مؤلف مجهول، دت: 31-100؛ مقدسى، بى تا: 1/198؛ ابو الفداء،
1349: 313؛ الحموي، 1995: 59/3).

گۆقاری قه لای زانست

گۆقاریکی زانستی وه زری باوه ریپیکراوه له لایهن زانکۆی لوینانی فه رهنسی ده رده چیت-هه ولیر-کوردستان-عیراق
به رگی (٥) - ژماره (٣)، هاوینی ٢٠٢٠
ژماره ی توُماری نیوده له تی: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

8-میافارقین: ده که ویته باکوری هه ریمی جهزیره ، شاریکی گه وره و شورای له به رد دروستکراوه،
هه رچوارده وری به خه نده ق گیراوه، به ناوبانگترین بنه گه بووه له دیار به کر. (ابن حوقل، 1366:
201؛ فارقی، 2007: 13؛ لسترنج، 1373: 121.)

سه رچاوه:

یه کهم - سه رچاوه ره سه نه کان به زمانی عه ره یی :

- ابن الاثیر: أبو الحسن علی بن أبی الکرّم محمد بن محمد بن الجزری (المتوفی: 630 هـ / 1233 م)، (1997):
الکامل فی التاریخ، تحقیق: عمر عبد السلام تدمری، دار الکتب العربی، بیروت.

ابن تغری بردی: جمال الدین ابو المحاسن یوسف بن تغری بردی (المتوفی 874 هـ / 1469 م)، (1972)، النجوم
الزاهرة فی ملوک مصر والقاهرة، دار الکتب المصریة ، القاهرة.

ابن الجوزی : جمال الدین أبی الفرج عبد الرحمن بن علی (ت 597 هـ / 1200 م)

المنتظم فی تواریخ الملوک والأمم، حققه و قدم له: الدكتور سهیل زکار، دار الفکر للطباعة والنشر والتوزیع، (بیروت
1415 / 1995 م).

ابن خلکان: أبو العباس شمس الدین أحمد البرمکی الإربلی (ت 681 هـ / 1282)، (1990)، وفیات الأعیان
وأنباء أبناء الزمان، تحقیق: احسان عباس، دار صادر، بیروت.

الدمشقی: عمر بن رضا بن محمد راعب بن عبد الغنی کحاله الدمشقی. (المتوفی 1408 هـ)، (د.ت)، معجم المؤلفین،
دار احیاء تراث العربی، بیروت.

الذهبی: شمس الدین أبو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان بن قایماز (المتوفی: 748 هـ / 1347 م) ، (1961)،
العبر فی خبر من غیر، حققه ابو هاجر محمد سعید تحقیق فواد سید، الکویت.

الزركلي: خير الدين بن محمود بن محمد بن علی بن فارس، الزركلي الدمشقي (ت 1396/1996ز)

(2002)، الاعلام ، الناشر: دار العلم للملايين، الطبعة: 15، .

- ابن العماد الحنبلي: ابو الفلاح عبد الحي (المتوفی 1089 هـ / 1678 م)، (د.ت)، شذرات الذهب فی
اخبار من الذهب، دار الکتب العلمیة، بیروت.

گوڤاری قه لای زانست

گوڤاریکی زانستی وه زری باوه ریپیکراوه له لایهن زانکوی لوینانی فه ره نسی دهرده چیت-هه ولیر-کوردستان-عیراق
به رگی (۵) - ژماره (۳)، هاوینی ۲۰۲۰
ژماره ی تواماری نیوده له تی: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

- ابن الفوطی الشیبانی: کمال الدین ابو الفضل عبدالرزاق بن احمد ابن فوطی (المتوفی 723 هـ / 1323 م)،
(1414 هـ)، مجمع الاداب فی معجم الالقباب، تحقیق: محمد کاظم، مؤسسه الطباعه والنشر، (د.م).

- القفطی: جمال الدین أبو الحسن علی بن یوسف (المتوفی: 646 هـ / 1248 م)، (1982)، انباء
الرواة علی أنباء النحاة، تحقیق: محمد أبو الفضل إبراهیم، دار الفكر العربي، القاهرة.

- الکا زرونی: ظهیر الدین علی بن محمد (المتوفی 697 هـ / 1297 م)، (1977)، مختصر التاريخ من
اول الزمان الی منتهی دولة بني عباس، تحقیق مصطفی جواد، بغداد.

- ابن منظور: ابو الفضل جمال الدین محمد المصری (ت 711 هـ / 1311 م)، (د.ت)، لسان العرب، دار
صادر، بیروت.

- یاقوت الحموی، شهاب الدین أبو عبد الله یاقوت بن عبد الله الرومی، (المتوفی: 626 هـ / 1229 م)،
(1993)، معجم الادباء، تحقیق: إحسان عباس، دار الغرب الإسلامی، بیروت.

دووهم : سه رجاوه ره سه نه کان به زمانی فارسی :

حاج خلیفه: مصطفی بن عبد الله چلبی (1067 ک / 1657 ز)

1384 هـ ش ترجمه : تقویم التواریخ، وهرگیر، نه ناسراو، تصحیح میر هاشم محدث، چاپ رویداد،
تهران.

حمد الله مستوفی : أبی بکر بن محمد بن نصر مستوفی قزوینی (ت 750 هـ / 1349 م)، (1336 هـ ش) نزاهه
القلوب، به کوشش : محمد دبیر سیاقی، ناشر کتابخانه طهوری، تهران.

ابن حوقل: أبو القاسم محمد بن علي النصیبي (ت 367 هـ / 978 م)

- سفرنامه ابن حوقل - ایران در صورة الأرض، ترجمه و توضیح: جعفر شعار، مؤسسه انتشارات امیر
کبیر، (تهران، 1366 هـ ش).

- ابن خلکان: ابو العباس شمس الدین احمد الأربیلی (ت 681 هـ / 1282 م)، (1381 هـ ش) منظر الانسان، ترجمه
وفیات الاعیان، مترجم احمد بن محمد بن عثمان بن علی احمد الشجاع السنجری، تصحیح فاطمه مدرسی، دانشگاه
ارمیه، ارمیه.

خوا ندمیر: غیاث الدین بن همام ا ل دین بن جلال الدین محمد شیرازی (ت 942 هـ / 1535 م)، (1372 هـ ش)
مآثر الملوك، بتصحیح میر هاشم محدث، چ ارمان، تهران.

گۆقاری قه‌لای زانست

گۆقاریکی زانستی وه‌زری باوه‌ری پیکراوه له لایهن زانکۆی لوینانی فه‌ره‌نسی ده‌رده‌چیت-هه‌ولیر-کوردستان-عیراق
به‌رگی (٥) - ژماره (٣)، هاوینی ٢٠٢٠
ژماره‌ی تۆماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

خوافی: احمد بن محمد بن یحیی فصیحی (ت 849هـ/1445م)، (1386 هـ.ش)، مجمل فصیحی، تصحیح تحقیق: سید حسن ناجی نصرآبادی، انتشارات اساطیر، تهران.

جوینی: منتخب الدین بدیع علی بن احمد الکا تب الجوینی (ت حوالی 548 هـ / 1150م)

(1384 هـ.ش): عتبه‌الکتابه مجموعه مراسلات دیوان سلطان سنجر، تصحیح و اهتمام: محمد قزوینی، عباس اقبال، انتشارات اساطیر، چاپ دیبا، تهران.

راوندی: محمد بن علی بن سلیمان (ت 603هـ/1206م)، (1921) راحه‌الصدور و ایه‌السرور فی اخبار الدولة السلجوقیه، تحقیق محمد اقبال، لیدن.

شیرازی: ابن زکوب (ت بعد 754هـ/1353م) - (1310 هـ.ش)، شیراز نامه، تصحیح بهمن کریمی، مطبعة روشنایی، طهران.

طقطقی: محمد بن علی بن طباطبائی (المتوفی 709 هـ / 1309م)، (1384 هـ.ش)، تاریخ فخری در ادب ملکداری و دولت اسلامی، ترجمه: محمد وحید گلپایگانی، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.

عوفی: نور الدین بن محمد (ت حوالی 630 هـ / 1232م)، (ب.ت)، لباب‌الآلباب، تعلیقات: محمد قزوینی، کتابفروشی فخر رازی، تهران.

ابو الفداء: عماد الدین اسماعیل نور الدین علی بن محمود ابوی (ت 732هـ/1331م)، (1349 هـ.ش) تقویم البلدان، ترجمه: عبد الحمید ایتی، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، چاپخانه زر، تهران.

- فردوسی: ابو القاسم منصور بن حسین (ت 416 هـ / 1025م)، (1371 هـ.ش)، شاهنامه فردوسی، تصحیح: ژول مول، انتشارات بهزاد، تهران.

- قزوینی: زکریا ابن محمد ابن محمود (ت 682هـ/1283م)، (1366 هـ.ش)، آثار البلاد و أخبار العباد، ترجمه: عبدالرحمن شرفکندی _ هه ژار چاپخانه مهین تهران.

قوام الدین الفتح بن علی بن محمد بنداری (م 643هـ/1245ز)، (2536 ش.هـ)، زبدة‌النصرة و نخبة‌العصره - تاریخ سلسله سلجوقی، ترجمه: محمد حسین جلیلی، انتشارات بنیاد فرهنگ، چاپخانه خواجه.

مقدسی: شمس الدین ابو عبد الله محمد البشاری (ت 375 هـ / 985م)، (بی.تا)، احسن‌التقسیم فی معرفة‌الأقالیم، ترجمه: علینقی منزوی، کاویان، تهران.

- منشی: خواجه ناصر الدین کرمانی (تألیف در حوالی 735 هـ / 1334م)، (1364 هـ.ش)، نسایم‌الأسحار من لطائف‌الأخبار در تاریخ وزراء، تصحیح: میر جلال الدین حسینی ارموی، انتشارات اطلاعات، تهران.

مؤلف مجهول: (تألیف در 372هـ-983م)، (1352 هـ. ش)، *حدود العالم من المشرق إلى المغرب*، بتصحيح: سيد جلال الدين تهراني، مطبعة مجلس، تهران.

میرخواند: میر محمد بن سید برهان الدین خواوندشاه (ت 903هـ/1497م)

(تهران، 1375): روضة الصفا، بکوشش: عباس زریاب، انتشارات علمی فرهنگی.

نخجوانی: هیندوشاه بن سنجر بن عبد الله صاحبی (ت 724هـ/1323م)، (1344 هـ ش)، *تجارب السلف*، بتصحيح و اهتمام: عباس اقبال، کتابخانه طهوری، تهران.

نیشاپوری: خواجه امام ظهیر الدین (ت حوالی 582هـ/1186م)، (1332 هـ ش)، *سلجوقنامه*، مقدمه بقلم: اسماعیل افشار، چاپخانه کلاله خاور، تهران.

ورائینی: سعد الدین احمد بن علی، (1383 هـ ش) *مرزبان نامه*، بکوشش: خلیل خطیب رهبر، انتشارات صفی علی شاه، تهران.

یاقوت حموی: شهاب الدین أبی عبد الله یاقوت بن عبد الله الرومی (ت 626هـ/1229م)، *المشترک وضعاً و المفترق صقعا*، (1347 هـ ش)، ترجمه: محمد پروین گنابادی، کتابخانه ی ابن سینا، تهران؛ *معجم الأديباء*، ترجمه: عبد المحمد بیٹی، انتشارات سروش، تهران، 1381 هـ. ش.

سیتییه: ژیدره فارسییه کان:

- اقبال: عباس آشتیانی، (1364 هـ. ش)، *تاریخ مغول*، انتشارات امیر کبیر، تهران.

براون: ادوارد، (1335 هـ. ش) *تاریخ ادبی ایران*، ترجمه و تحشیه علی پاشا صالح، نشریات کتابخانه ابن سینا، تهران.

- بیات: عزیز الله، (1383 هـ. ش)، *شناسانی منابع و مأخذ تاریخ ایران از آغاز تا سلسله صفویه*، انتشارات امیر کبیر، تهران.

تویسرکاتی: قاسم، (1350 هـ. ش) *تاریخی از زبان تازیان در میان ایرانیان پس از اسلام*، انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، تهران.

- زامپاور: (1356 هـ. ش)، *نسب نامه خلفا و شهیراران*، ترجمه محمد جواد مشکور، کتابفروشی خیام، تهران.

- سامی: شمس الدین سامی بیگ، (1356 هـ. ش)، *قاموس الاعلام*، استانبول.

- کسروی: احمد (2537 ش. هـ) *شهیراران گمنام*، انتشارات امیر کبیر، چاپخانه اذر، تهران.

- کلوزنر: کارلا (1363 ه.ش)، دیوان سالاری در عهد سلجوقی، (وزارت در عهد سلجوقی)، ترجمه یعقوب اژند، انتشارات امیر کبیر، تهران.

- علی اکبر دهخدا، (1377 ه.ش)، لغت نامه دهخدا، زیر نظر: محمد معین، ج 7، چاپ دانشگاه تهران، تهران.

- بویل: جی. ا (1381 ه.ش) : تاریخ ایران کیمبریج از آمدن سلجوقیان تا فروپاشی دولت ئیلخانان، ترجمه حسن انوشه، انتشارات امیر کبیر، تهران.

لسترنج: گی، (1373 ه.ش). جغرافیای تاریخی سرزمین های خلافت شرقی، ترجمه: محمود عرفان، انتشارات علمی فرهنگی، تهران.

مصاحب: غلام حسین، (1345 ه.ش)، دایره المعارف فارسی، انتشارات فرانکلین، تهران - نیویورک.

میر سلیم: سید مصطفی، (1375 ه.ش)، دانشنامه جهان اسلام، زیر نظر غلامعلی حداد عادل شرکت افست، تهران.

چوارهم: سه‌رچاوه به‌زمانی کوردی:

به‌دلیسی: میر شه‌ره‌فخان، (1010ک/1601ز)، (2006)، شه‌ره‌فنامه، و: هه‌زار موکریانی، هه‌ولتیر.

فاری: محمه‌دی کوری یوسفی نه‌زهرق (م/572ک/1176ز)، (2007)، میژووی میافارقین و نامه‌د، ساغ کردنه‌وه‌ی: بدوی عبد اللطیف، وه‌رگیرانی: قادر محمه‌د پشدری و ناکو برهان، ده‌زگای وه‌رگیران، چاپخانه‌ی مناره، هه‌ولتیر.

توفیق: زرار صدیق، (2008)، چهند ئیکۆلینه‌وه‌یه‌ک ده‌ریاره‌ی میژووی کورد له سه‌ده‌کانی ناوه‌راستدا، بلاوکه‌راوه‌ی نه‌کادیمیای کوردی، چاپخانه‌ی خانی، ده‌وک.

دشتی: تارا محمد

(2015)، کورد و ناوچه کورد نشینه‌کان له کتیبی (معجم البلدان) ی یاقوت

حه‌مه‌وی، نوسینگه‌ی ته‌فسیر، هه‌ولتیر.

محمد: نیشتمان بشیر، (2006)، کورد و سه‌لجوقیه‌کان ئیکۆلینه‌وه‌یه‌ک له په‌یوه‌ندییه سیاسییه‌کان (420-521ک/1029-1127ز)، وه‌رگیرانی: ئیدریس عبدالله، بلاوکه‌راوه‌ی موکریان، چاپ و. په‌رومه‌ده، هه‌ولتیر.

نه‌قشبه‌ندی: حسام الدین علی غالب، (2008)، شاره‌زور و لوپستانی باکور له سه‌ده‌کانی ناوه‌راست، وه‌رگیرانی: ره‌نج نه‌بو به‌کر محمه‌د، مه‌کته‌بی بیروه‌وشیاری، سلیمانانی.

گۆقاربه‌ زمانی فارسی:

مه‌دی روشن ضمیر: (پژوهشی در تاریخ سیاسی و نظامی دودمان غوری، بررسیهای تاریخی،
شماره مسلسل (73) سالی دوازدهم، (تهران: 1978)

The Kurds Are in The Book Zubdat Alnasrat Wanukhbat Alensra, "The History of the Series Seljoukid." Bondari "(643 AH / 1245 A.D.)

Dr. Musa Mohammed Khidhir

Department of History, College of Arts, Salahaddin University, Erbil, Iraq

Email: Musa.khder@su.edu.krd

Keywords: Bindari, Hazar Asp, Ayuby, Toghrl Bag, Seljuks.

Abstract

Al-Fath bin Ali bin Muhammad Al-Bandari Al-Isfahani 586-AH / 1190-1245 CE, the author and summary of this book (Zubdat Alnasrat Wanukhbat Alnasra,) is the prominent scientist and jurist in the seventh century AH / thirteenth century AD. Al-Bandari paid much attention to the works of (Imad Al-Din Kateb Al-Isfahani 519-597 AH / 1125-1200 A.D.), including the book (Zubdat Alnasrat Wanukhbat Alnasra), which was dedicated to the history of the Seljuks and their ministers, and added to them with footnotes. Although this book contains historical information from the beginning of the Seljuk era and 140 years of their rule, the aim of this research is to show several aspects of the history of the Kurds, because Kurdish names, personalities and leaders came in this book in generosity, and he

also mentioned about the role of the Kurds In important historical events, such as: The reception of the Kurdish prince (Nasr bin Marwan) to the Alb Arslan of the Seljuk and the events of the castle of Amad, and the relationship of the prince (Hazar Asb) with Tughrbelk and the Seljuks, also, he mentioned rare events on the leadership of the Ayyubid and the Kurdish principalities, using the historical method in this research relying on the aforementioned book and comparing it with contemporary and late historical sources.

الکورد فی کتاب زبده النصره و نخبة العصره " تاریخ سلسله سلجوقی، "بنداری"
ت(643ک/1245ز).

ملخص:

الفتح بن علی بن محمد البنداری الاصفهانی 586-هـ / 1190-1245م، الكاتب والملخص لكتاب (زبده النصره و نخبة العصره) هو العالم والفقیه البارز في القرن السابع الهجري/الثالث عشر الميلادي. اهتم البنداری كثيرا بمؤلفات (عماد الدين كاتب الاصفهانی 519-597هـ/1125-1200م) واختصر منها كتاب (زبده النصره و نخبة العصره)، الذي كان مخصصا في تاريخ السلاجقة ووزرائهم، وأضاف عليها بالحواشي، على الرغم من أن هذا الكتاب يحتوي على معلومات تاريخية من بداية عصر السلاجقة و 140 سنة من حكمهم، إلا أن الهدف من هذا البحث هو إظهار عدة جوانب من تاريخ الكورد، لأن وجدت الأسماء والشخصيات والقادة الكردية في هذا الكتاب بوفرة، وذكر أيضا عن دور الكورد في الأحداث التاريخية الهامة، مثل: استقبال الامير (نصر بن مروان) الكوردي لنهلب نهرسه لان السلجوقي وأحداث قلعة آمد، وعلاقة الامير (هزار اسب) بطغرل بك والسلاجقة، وذكر فيها احداث نادرة عن قيادات الايوبية والامارات الكوردية، استخدم المنهج التاريخي في هذا البحث بالأعتماد على كتاب المذكور و مقارنته بمصادر التاريخية المعاصرة والمتأخرة.